

VYTAUTAS MAŽIULIS

DĖL PR. *gasto* ETIMOLOGIJOS

Pr. (E 238) *gasto* „sklypas” etimologija nėra aiški (nelabai aiški net ir jo tiksliai reikšmė). Toporovas bandė atsargiai grįsti hipotezę, kad pr. *gasto* savo kilme sietinas su ide. **ghosti-* „svetimšalis (Fremder), svečias (Gast)” (> s.sl. *gostb* ir kt.), žr. Т о п о р о в П р у с с к . я з ы к , II, 169 tt. Šią hipotezę, kuri man neatrodo patikima (žr. Prūsų kalbos etim. žodynas, I, 329), mėgina toliau grįsti S. K a r a l i ū n a s (LKK XXIX 65 tt.); bet ir jo argumentacija nėra labai tvirta (žr. toliau).

Teigiama, kad subst. pr. (E 238) *gasto* = **gastā* „sklypas” esąs fleksijos vedinys iš subst. (balt.-sl. dial.) **gasta-* (**gast-*) „svečias” (K a r a l i ū n a s, op. cit., 68), bet čia pasiliko nepagrįstas darybos modelis: subst. (**gasta-*) → subst. (**gastā*). Toliau keliamą hipotezę, kad tą subst. balt.-sl. dial. **gasta-* „svečias” (būtent *o*-kamienį) slepiantys la. (subst.) *gasts* „svečias” ir onomastiniai žodžiai, pvz., lie. (up.) *Gāstas* ir sl. [avd. (= asmenvardis)] *Gostomysl* (slavų obodričių kunigaikščio vardas) – jo sandas *Gasto-* (K a r a l i ū n a s, op. cit., 69–70). Ši hipotezė yra abejotina: a) la. *gasts* „svečias” baltiška kilmė nėra tvirtai įrodyta (plg. ME I 680), be to, dėl jo kamiengalio nereikėjo ignoruoti B ū g o s (RR I 440) nuomonės (nors ji man ir neatrodo patikima), b) lie. (up.) *Gāstas* (ir pan.), kaip nomen proprium, neturi „vidinės formos” ir todėl kildintinas nebūtinai vien tik iš „svečias” [jis galbūt sietinas, pvz., su liet. (up.) *Gest-upỹs*, dėl kurio žr. V a n a g a s Lietuvių hidr. etim. žodynas, p. 114], c) tas kompozitas sl. (avd.) *Gostomysl* [taip pat ir s. rus. (avd.) *Gostomysl* (cituojau iš Arumaa ScSl VI 172: čia pabrėžiama, kad tokio tipo rus. kompozitai yra labai reti)], užfiksuotas tuomet, kai jera buvo jau išnykę, lengvai gali būti [su įspraustiniu (iš kitų kompozitų atėjusiu jungiamuoju balsiu) *-o-* tarp *-t-* ir *-m-*] iš **Gost-mysl* < **Gost'-mysl* < **Gostbmysl̥b* (su nekirčiuotu **-b-*); taigi sl. (avd.) *Gostomysl* suponuoja, matyt, subst. (*i*-kamienį) sl. **gostb* „svečias (ir pan.)” < **gasti-* „t.p.” (o ne sl. **gosto-* „t.p.” < **gasta-* „t.p.”), plg. ir A r u m a a, op. cit., 172, 175 (iš s. rus. *Gostomysl* ir pan. suponuojamas subst. sl. **gostb*, o ne **gosto-*).

Tam, kad buvo subst. balt.-sl. (t.y. ne vien sl.) **gasti-* „svečias (ir pan.)” (*i*-kamenis, o ne *o*-kamenis **gasta-* „t.p.”), reikia pritarti: jį rodo ne tik sl. **gostb* (> s.sl. *gostb* ir kt.), bet, matyt, ir, pvz., liet. (adv.) *Gas-čiūnas* < **Gastj-ūn-* ← nomen appellativum (subst.) **gasti-* „svečias (ir pan.)”, plg. *Karaliūnas*, op. cit. 65, 70, *Arumaa*, op. cit., 174.

Subst. (*i*-kamenis) balt.-sl. **gasti-* „svečias ir pan.” yra, be abejo, iš subst. (*i*-kamenio) ide. **ghosti-* „t.p.”, dėl kurio žr., pvz., *Рокорну*, Idg. etym. Wörterbuch, I 453, *Гамкрелидзе-Иванов*, Индоевр. язык и индоевропейцы, II 754 t. Seniai žinoma hipotezė, kad: a) subst. (*i*-kamenis) ide. **ghosti-* esąs formanto **-i-* išplėstas subst. *K*-kamenis (=konsonantinio kamieno) ide. **ghost-* ir b) šis kartu su subst. (*i*-kameniū) ide. **ghosti-* išlikęs gana ilgai atskiruose indoeuropiečių dialektuose. Pastaroji prielaida remiasi spėjimu, kad kompozitų sl. **gospodb* ir lot. *hospes* pirmuosiuose sanduose slypintis *K*-kameniai subst. sl. **gost-* resp. lot. **host-* (žr. ir *Karaliūnas*, op. cit., 70). Bet dauguma tyrinėtojų mano, kad tuose sanduose slypi ne sl. **gost-* resp. lot. **host-*, o sl. **gostb-* resp. lot. **hosti-*, žr., pvz., *Tronskij Istor. gramatika latinskogo jaz. Moskva 1960*, p. 156, *Frankel LEW 551* (s.v. *pats*), *Śląski*, Słownik etym. jęz. polskiego I 325, *Рокорну* l.c., *Гамкрелидзе-Иванов* l.c.

Taigi spėti, kad buvo subst. (*K*-kamenis) balt.-sl. **gast-* „svečias ir pan.”, nėra patikima, o iš subst. (*i*-kamenio) balt.-sl. **gasti-* „t.p.” (patikimo!) negalima išvesti *Karaliūno* suponuojamųjų subst. balt.-sl. dial. **gasta-* ir **gastā* [= pr. (E) *gasto*] : iš to subst. balt.-sl. **gasti-* atsirasti galėjo (aišku, per adjektyvizacijos pakopą) tik subst. balt.-sl. dial. **gastja-* resp. **gastjā* [iš jo būtų pr. (E 238) **gastio*, o ne pr. (E 238) *gasto*].